

NU DE EUGEN IONESCU ÎNTRE FRONDĂ ȘI NIHILISM

Sergiu COGUT, dr., lector superior

Summary

In his volume Non first published in 1934 Eugen Ionescu the critic already displays his unique characteristics: humour, spontaneity, rebelliousness, playfulness, recalcitrance. His contradictory spirit demolishes traditional values and respected literary figures. The young iconoclast enjoys overthrowing hierarchies and challenging the Romanian literary milieu; he demonstrates that any point of view can be valid when writing a critical essay.

Personalitatea literară a lui Eugen Ionescu este integrabilă în istoria literaturii a două națiuni. În cazul lui, e vorba de cea română și cea franceză. Printre cele câteva publicații apărute în România se evidențiază volumul intitulat *Nu*, a cărui influență considerabilă se explică prin aceea că a ajuns să fie una din cele mai intens discutate lucrări de critică literară ale perioadei interbelice. Apărut în 1934, el avea pe contrapagina de titlu o notă în care se menționa: „Operă selecționată și publicată de Comitetul pentru premiarea scriitorilor tineri needitați, cu împotrivirea a doi din cei șapte membri ai comitetului”, Tudor Vianu și Șerban Cioculescu, ceilalți fiind Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Ion I. Cantacuzino și Romulus Dianu, un rol deosebit de important în luarea deciziei de a premia volumul tânărului critic avându-l Mircea Vulcănescu prin poziția sa pe care a argumentat-o în raportul prezentat, intitulat *Pentru Eugen Ionescu*.

O asemenea reacție a celor două somități ale criticii autohtone se explică prin consternarea și chiar indignarea pe care a provocat-o în mediul literar românesc interbelic considerațiile autorului formulate în trei studii critice despre Tudor Arghezi, Ion Barbu și Camil Petrescu care alcătuiesc prima parte a volumului. Așa cum remarcă M. Cărtărescu în lucrarea intitulată *Postmodernismul românesc*, „... în perioada interbelică, tensiunea valorilor a fost remarcabilă – în așa măsură, încât un foarte tânăr și necunoscut critic ca Eugen Ionescu putea pune în discuție, în cartea sa *Nu*, multe dintre cele mai repute figuri ale literaturii vremii” [1, p. 224]. În partea a doua, intitulată *Fals itinerar critic*, tânărul iconoclast evidențiază că „subsemnatul nu se ia în serios nici pe el (când face literatură), nici literatura; cum, de altfel, e lipsit de orice stereotipie (da! da!) nu va face carieră și nu va avea un loc literar” [2, p. 146].

Accentuând importanța prezentării, Eugen Ionescu precizează că mizează pe vervă, ironie, siguranță, aparență logică și inflexibilă, șarjă, polemică, pentru ca să remarce în finalul eseului despre Barbu: „«Poezia barbiană» este o poezie proastă, asta și atâta tot trebuie să rămână. Argumentele nu interesează. Ele se dizolvă în incandescența elocvenței. Cititorului aiurit să nu-i rămână în urechi decât ecouri de îndepărtate clinchete; în ochi, fumul bătaliei” [2, p. 73]. Astfel, este expusă franc năzuința tânărului de a epata prin cele afirmate în eseul respectiv („cititorului aiurit...”).

Raportorul Mircea Vulcănescu atenționează că tripticul, cele trei studii critice din prima parte, „nu constituie un exemplu de critică academică, ci un specimen de ceea ce Thibaudet a numit cândva «*une critique de combat*». Nu e deci atât vorba de o verificare a solidității pedestalului celor trei «idoli» ai literaturii românești contemporane, cât de o încercare dinamică de a zdruncina, din complexul cultural și social al vremii, tipul de sensibilitate artistică și literară care i-a impus acestuia” [2, p. 272].

Referitor la **nihilismul** eseistului, remarcăm aceste precizări foarte importante din raportul prezentat de M. Vulcănescu: „Negația lui Eugen Ionescu nu se referă deci decât subsidiar celor trei valori literare cercetate-n prima parte. Altceva neagă în fond Eugen Ionescu. Negația lui se referă principal la conținutul întregii cărți, adică tocmai împotriva acestei neputințe pe care o constată de a rosti o judecată absolută, dezlegată de presiunea circumstanțelor. Primele trei negații (Arghezi, Barbu, Camil Petrescu) nu valorează deci prin ele însele, ci prin raportul lor cu negația principală. Ele sunt numai procesele-verbale ale flagrantului delict în care se surprinde criticul, în momentul în care încearcă să formuleze o judecată care s-ar dori eternă”, după care citim că negația din volumul respectiv, care e una „a neputinței actului critic autentic

și definitiv”, trebuie echivalată cu un protest, „cu o afirmație de ordin *etic* a necesității unei altfel de judecăți critice, absolute” [2, p. 278].

În legătură cu această atitudine față de critica incapabilă de o judecată justă și eternă, e cazul să remarcăm că în *Identitatea contrariilor* din partea a doua a cărții, care este intitulată *Fals itinerar critic*, autorul își propune realizarea următorului exercițiu, un fel de experiment în materie de critică literară: „...vom lua o carte, de pildă romanul lui Mircea Eliade *Maitreyi*, pe care îl vom privi din două puncte de vedere total contrarii și egal de juste” [2, p. 155], menționând: „Țin, încă o dată, să reamintesc că orice atitudine critică este valabilă sau nevalabilă (e același lucru) pentru că pornește de la un punct de vedere fatal injust și incontrollabil și că, de altminteri, toate punctele de vedere, dar absolut toate punctele de vedere și toate ipotezele se verifică în mod egal, simultan, succesiv sau succesiv-simultan” și imediat își avertizează cititorii: „Prima cronică este integral favorabilă. Dinadins e prima, pentru ca să-mi poată justifica toate răutățile din a doua cronică” [2, pp. 157-158].

Abordând problema sincerității în activitatea unui critic literar, el accentuează că, de fapt, aceasta este neapărat trădată de oricine profesează în domeniul respectiv: „...nu e nevoie să fii sincer. Deși această durere constituie esența cărții, deși mă leagă de ea numai această mărturisire; deși cartea întregă mi-e neutră, indiferentă – datorită nesincerității mele (altminteri n-aș fi critic și nu aș putea să am un sistem de clasare, valorizare, ierarhizare etc.) este să nu mă ocup decât de zecile și sutele de pagini inesențiale. Ca să pot *trăi*, ca să pot fi critic, mă văd obligat – trebuie s-o recunosc, fără multe remușcări – să trădez sinceritatea mea și durerea autorului care de altfel însuși s-a trădat pe sine ca să poată fi literat” [2, p. 207]. Astfel că toate „cronicile și studiile mele critice – se confesează tânărul înclinat spre maximizare, ca toți tinerii, de fapt, – nu s-au fondat niciodată pe credințele mele personale. Ele s-au fondat întotdeauna – ați ghicit-o – pe necredințele mele și ale voastre. De altfel, nici literatul nu are dreptul să pretindă ceea ce am putea numi, pentru circumstanță, o privire sinceră și onestă a cărții sale” [2, p. 208]. Afirmațiile date sunt făcute de un autor care, ne atenționează cercetătorul Gelu Ionescu în studiul său monografic despre scrierile lui Eugen Ionescu în limba română, „respinge literatura ca «inumană» (...), căutând între paginile cărților fiorul umanității, adică al sincerității”, anume al sincerității, „mărturisirea directă, neliterară a «țipetelor» de disperare. Acestea «îl dezarmează», îl împiedică să facă «critică literară», dar îi relevă «adevăratele valoare umană» a scrierilor” [3, p. 31] ce se datorează anumitor fraze-țipăt, asupra cărora insistă tânărul eseist.

O altă înclinație a lui Eugen Ionescu a fost cea care îl caracterizează drept un spirit **frondeur**. În legătură cu această particularitate definitorie a lui, M. Vulcănescu semnaleză paradoxala inconsecvență a candidatului care a pus juriul de premiere a volumului său într-o situație cu adevărat neordinară, delicată: „...prezentarea unei lucrări care tăgăduiește existența obiectivității critice la aprecierea unui juriu executat în total și în parte în lucrare dă naștere unui sistem de relații prea interesante și pune atât pe autor, cât și pe juriu în situațiuni prea amuzante” [2, p. 276].

Pentru aceștia se conturează două posibilități de luare de atitudine față de lucrarea tânărului: „a) premiind – prin imposibil – lucrarea, membrii juriului și-ar da singuri vot de blam, recunoscând prin aceasta explicit exactitatea caracterizărilor nu tocmai măgulitoare ale autorului despre dâșii; b) în vreme ce, respingând lucrarea pe acest motiv, juriul confirmă implicit – prin actul său – exactitatea tezelor esențiale ale autorului despre relațiile critice cu scrupulele sentimentale”. Totodată, autorul raportului remarcă: „Trebuie să recunoaștem aici o trăsătură măiastră a spiritului *frondeur* și amator de farse și scandaluri literare al lui Eugen Ionescu” [2, pp. 276-277].

În concluzie, remarcăm că Eugen Ionescu respinge obiectivitatea în critică, specificul căreia este, în concepția tânărului polemist, datorat faptului că ea trebuie înțeleasă drept o experiență a spiritului, sinceră, în mod necesar subiectivă, nefiind altceva decât o expresie a unei sensibilități incontrollabile și strict personale.

Bibliografie

1. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Humanitas, București, 2010.
2. Ionesco, Eugène, *Nu*, Humanitas, București, 2011.
3. Ionescu, Gelu, *Anatomia unei negații. Scrierile lui Eugen Ionescu în limba română 1927-1940*, Minerva, bucurești, 1991.